

Valtiovarainministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriö, Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANEn lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi kuntalain muuttamisesta

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (SopS 27/2016; vammaisyleissopimus) kansallinen koordinaatiomekanismi. Sen tehtävänä on edistää yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja vammaisten henkilöiden huomioon ottamista kaikkien hallinnonalojen toiminnassa. YK:n vammaisyleissopimus on Suomessa voimassa lain tasoisena. VANE kommentoi luonnosta vammaisyleissopimuksen velvoitteiden näkökulmasta liittyen kunnallisiin vaikuttamistoimielimiin.

Vammaisyleissopimus velvoittaa sopimuspuolia toteuttamaan kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimet yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöön panemiseksi. Vammaisten henkilöiden osallistaminen ja osallistuminen kaikkeen heitä koskevaan päätöksentekoon on yksi yleissopimuksen tärkeistä oikeuksista. Velvoite koskee kaikilla hallinnonaloilla ja -tasoilla tehtäviä päätöksiä, myös kunnallista päätöksentekoa. Osallistamisvelvoite on kirjattu vammaisyleissopimuksen artiklaan 4.3: ”Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muita vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.”

YK:n vammaiskomitea on antanut kyseistä artiklaa koskien myös yleiskommentin, General Comment 7: Article 4.3 and 33.3: Participation of persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention, jossa täsmennetään YK:n vammaisyleissopimuksen osallisuusveloitetta. Yleiskommentin epävirallisen käännöksen kohdassa 94 todetaan mm., että sopimuksen osapuolten ”tulee ottaa käyttöön lainsäädäntöä ja politiikkoja, joissa tunnustetaan vammaisjärjestöjen oikeus osallistua ja olla mukana, sekä asetuksia, joissa määritetään selkeät käytännöt yhteistyöhön kaikilla vallan ja päätöksenteon tasoilla. Tämän lainsäädännöllisen ja poliittisen toimintakehyksen tulisi mahdollistaa pakollisten julkisten kuulemisten järjestäminen ennen päätösten tekemistä sekä sisältää ehdot, joissa edellytetään selkeitä aikatauluja, neuvottelujen saavutettavuutta sekä velvoitetta tarjota kohtuullista mukautusta ja tukea. Tämä voidaan toteuttaa selkeillä viittauksilla laeissa ja muissa asetuksissa, jotka säätelevät vammaisjärjestöjen edustajien osallistumista ja valintaa.”

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on myös syyskuussa 2025 Suomelle antamissaan suosituksissa kiinnittänyt huomiota vammaisten henkilöiden osallistamisen prosesseihin. Suosituksissaan komitea panee YK:n vammaisyleissopimuksen yleisten periaatteiden ja velvoitteiden kohdalla huolestuneena merkille yhtenäisen ja oikeudellisesti vakiintuneen mekanismin puutteen, jonka avulla vammaisia henkilöitä voitaisiin kuulla tiiviisti ja heidät saataisiin osallistettua heitä edustavien järjestöjen välityksellä. YK:n vammaiskomitea onkin suositellut Suomelle, että Suomi kehittää

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

oikeudellisesti vakiinnutettavia prosesseja, joiden avulla vammaisia henkilöitä kuullaan tiiviisti ja heidät osallistetaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen välityksellä.

Edellä esitettyyn perustuen VANE pitääkin muutosehdotusta, jolla täsmennettäisiin vaikuttamistoimielinten oikeutta tehdä kuntalain mukaisia aloitteita kannatettavana, mutta varovaisena. VANE katsoo, että tässä yhteydessä olisi mahdollista vahvistaa vammaisneuvostojen asemaa laajemminkin ja siten edistää YK:n vammaisyleissopimuksen osallistamisvelvoitteen toimeenpanoa komitean antamien suositusten mukaisesti.

VANE katsoo, että kunnanhallituksen velvoitetta huolehtia vammaisneuvostojen toimintaedellytyksistä olisi hyvä täsmentää huomioiden edellä mainitun vammaisyleissopimuksen osallistamisvelvoitteen ja sitä tarkentavat YK:n vammaiskomitean antama yleiskommentti ja suositukset. Voimassa olevasta lainsäädännöstä huolimatta vammaisneuvostojen toimintaedellytykset vaihtelevat merkittävästi kuntien välillä. Vammaisyleissopimuksen osallistamisvelvoite edellyttää tiivistä yhteistyötä ja aktiivista osallistamista. Neuvottelut vammaisjärjestöjen kanssa tulisi aloittaa varhaisessa vaiheessa ja niiden tulisi olla jatkuvia. Osallistamisprosessi tulisi olla kattava alkaen asian valmistelusta jatkuen aina seurantaan asti.

Osallistamisen edellytyksenä on saavutettavat ja esteettömät osallistamisprosessit. Tämän varmistamiseksi olisi huolehdittava muun muassa järjestelmien saavutettavuudesta, tilojen esteettömyydestä, osallistumisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta ja tarvittavien tulkkausten järjestämisestä.

Hyvinvointialuelain 32 §:n esitöissä on mainittu mahdollisuudesta antaa nuorisovaltuuston edustajalle läsnäolo- ja puheoikeus toimielinten, kuten esimerkiksi valtuuston ja lautakuntien kokouksiin, tiedonkulun ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi. Osassa hyvinvointialueita ja kuntia onkin myös vammaisneuvostojen edustajalle annettu puhe- ja läsnäolo-oikeus valtuustoissa ja/tai lautakunnissa. Tästä on saatu positiivisia kokemuksia. Hyvän käytännön voisi kirjata myös kuntalakiin koskien kaikkia vaikuttamistoimielimiä. Lainsäädännön jatkovalmistelussa olisi hyvä kuntien ja hyvinvointialueiden vaikuttamistoimielimiä koskevaa sääntelyä tarkastella muutenkin kokonaisuutena ja vahvistaa vaikuttamistoimielinten asemaa, toimintaedellytyksiä ja vaikuttamismahdollisuuksia yhdenmukaisesti eri hallinnon tasoilla.

VANE haluaa korostaa, että vammaisten henkilöiden osallistaminen heitä koskevaan päätöksentekoon on sekä vammaisyleissopimuksen mukainen velvoite että edellytys kestävien ja hyvien päätösten tekemiselle.

Vammaisyleissopimus korostaa kaikille sopivan suunnittelun merkitystä. Kaikille sopivassa suunnittelussa tuotteet, ympäristöt, ohjelmat ja palvelut suunnitellaan sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erityisjärjestelyjä. Kaikille sopiva suunnittelu onnistuu vain osallistamalla erityisryhmät päätöksentekoon.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Jakelu VM Valtiovarainministeriö

Tiedoksi